

УДК 631.3:635.657-021.272(477.4-292.485)

DOI: 10.37128/2707-5826-2021-1

**ПОРІВНЯЛЬНА
ХАРАКТЕРИСТИКА СОРТІВ
НУТУ ЗА КОМПЛЕКСОМ
ГОСПОДАРСЬКО-ЦІННИХ
ОЗНАК В УМОВАХ
ПРАВОБЕРЕЖНОГО
ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ**

В.А. МАЗУР, канд. с.-г. наук, професор,
провідний науковий співробітник, ректор
ВНАУ

Г.В. ПАНЦИРЕВА, канд. с.-г. наук,
старший науковий співробітник, доцент
кафедри лісового, садово-паркового
господарства, садівництва та
виноградарства ВНАУ

О.В. ЗАТОЛОЧНИЙ, аспірант 1-го року
навчання факультету агрономії та
лісівництва ВНАУ, асистент кафедри
лісового, садово-паркового господарства,
садівництва та виноградарства ВНАУ

У статті приведено інформацію про сучасний стан напрямів господарського використання сортів нуту, що наявні у Державному реєстрі сортів придатних до поширення на території нашої держави. Узагальнено дані щодо динаміки їх впровадження за роками із наведеною характеристикою сортів за комплексом цінних господарських ознак. Також науково обґрунтовані результати аналізу сортових ресурсів і врожайності нуту відповідно їх агроекологічної пластичності та зернової продуктивності в умовах зміни клімату в зоні правобережного Лісостепу України. Встановлено, що станом на 2020 рік у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні наявно 21 сорти нуту. Визначено найбільш перспективні сорти за групою стиглості, рівнем врожайності. Виділено сортимент, що характеризується стабільною реалізацією генетичного потенціалу в різних межах варіювання середньодобових температур повітря і умов вологозабезпечення. Відтак, виявлено найбільш перспективні сорти нуту – Скарб та Достаток. За даними літературних джерел вітчизняних та зарубіжних наукових праць, досліджено різні технологічні аспекти вирощування нуту з метою забезпечення раціонального використання природного потенціалу, що в подальшому сприятиме розширення посівних площ даних рослин. Актуальність проведених досліджень обґрунтовується завданнями прикладного дослідження на базі дослідних ділянок Вінницького національного аграрного університету («Розробка методів удосконалення технології вирощування зернобобових культур з використанням біодобрив, бактеріальних препаратів, позакореневих підживлень та фізіологічно-активних речовин»). Впровадження у виробничу практику високопродуктивних сортів нуту дозволить зменшити дефіцит рослинного білка, а також покращити фізико-хімічний і фітосанітарний стани ґрунту.

Ключові слова: Нут, сорт, напрям використання, продуктивність, зона вирощування, зміна клімату.

Табл. 4. Літ. 15.

Постановка проблеми. В Україні вирішенням теоретичних, практичних аспектів формування й використання рослинного білка в рослинництві займається ряд відомих вітчизняних учених-аграріїв, передусім тих, що представляють наукову школу, зокрема, Петриченко В.Ф., Бабич А.О., Мазур В.А., Дідур І.М., Бахмат М.І., Камінський В.Ф., Панцирева Г.В. та інші [2-6]. На початку 2000-х років ученим А.А. Бабич-Побережною було вперше розпочато вивчення основ формування й використання вітчизняних і світових високобілкових рослинних ресурсів [8, 14]. Проте в цілому коло українських науковців, які займаються цією проблематикою, дуже обмежене. Наукові публікації мають фрагментарний та винятковий характер, що зумовлює актуальність реферативного дослідження [1-2, 5-6, 13]. На підставі наявної наукової інформації маловивченим залишається питання щодо сортових ресурсів, реалізації генетичного потенціалу та реалізації у сільськогосподарське виробництво технологічних аспектів вирощування цінної зернобобової культури – нуту в умовах правобережного Лісостепу України. Оцінюючи господарсько-цінні переваги нуту з числа зернобобових культур, проведення даних досліджень є актуальним як для науки, так і виробництва.

Проблематика наукового експерименту, а також його актуальність підсилюються основними завданнями прикладного дослідження факультету агрономії та лісівництва Вінницького національного аграрного університету на тему: «Розробка методів удосконалення технології вирощування зернобобових культур з використанням біодобрих, бактеріальних препаратів, позакореневих підживлень та фізіологічно-активних речовин» (номер державної реєстрації 0120U102034).

Враховуючи господарсько-цінні характеристики, відмінну технологічну приналежність, високий ступінь придатності до несприятливих факторів навколишнього середовища, дають підстави відзначити нут з числа зернобобових культур, як цінне джерело рослинного білка, що можна вирощувати в інтенсивних технологіях вирощування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нут являється високо цінною зернобобовою культурою. Він характеризується цінними господарськими ознаками, а саме найвищою поживну цінність серед зернобобових культур, великою кількістю вітамінів, що обумовлює високий попит на зерно нуту, яке використовується як для продовольчих, так і кормових цілей [5, 8-9, 11].

Нут користується попитом і вирощується в багатьох країнах світу (табл. 1). Нут (*Cicer arietinum* L.) є одним з поширених серед зернобобових культур, який наприкінці ХХ ст. посів третє місце в світі після сої та гороху. У літературних джерелах нут має безліч назв – гарбанзо, chickpeas, турецький горох, горох баранячий, горох пупчастий, пузирник, нохут та інші про, що свідчить про його широке поширення в світі. Проаналізувавши дані історичних аспектів встановлено, що нут в Україні, потрапив з Болгарії, а також з країн Закавказзя та південно-західної Азії.

Таблиця 1

**Найбільші виробники з виробництва нуту у світі по роках
(1990-2020 рр.), тис. т. [8]**

Країна	1990 р.	2005 р.	2020 р.
Індія	4560	6450	6005
Туреччина	400	738	620
Мексика	139	167	301
Австралія	36	280	217
Канада	0	12	98

На території України його почали вирощувати на невеликих площах з XVIII столітті [6, 10]. Відтак, проблема збільшення виробництва зерна нуту в нашій державі, збереження сортових ресурсів цієї культури та завоювання ним місця одного з головних протеїнових районів світу – необхідно вирішувати за умови формування сортових ресурсів, реалізації генетичного потенціалу та впровадженню у широку виробничу практику нових сортів з подальшим вивченням їх придатності до поширення на території України.

Метою роботи є науково-теоретична оцінка наявних сортів нуту за комплексом господарсько-біологічних характеристик в умовах правобережного Лісостепу України.

Матеріал та методика досліджень. Матеріалом для досліджень були сорти нуту, що занесені до реєстру сортів рослин України і рекомендовані для поширення. Досліджувані сорти – Скарб та Достаток. Наукові експериментальні дослідження виконано за проведення польових і лабораторних дослідів відповідно до загальноприйнятих методик у рослинництві [15].

Виклад основного матеріалу. За аналітичними узагальненими даними [7-8, 12] встановлено, що досліджувані сорти нуту, які вирощуються на території України, були створені для різних ґрунтово-кліматичних регіонів нашої держави і відрізняються один від одного відношенням до факторів навколишнього середовища (табл.2).

Відтак, встановлено, що за групою стиглості наявні сорти у Державному Реєстрі є середньостиглими, а за напрямом використання віднесені до зернового, окрім сорту Зодіак (харчовий). Рекомендованою зоною для вирощування є переважно Степова, Лісостепова, Поліська зони.

Варто зазначити, що за останні три роки спостерігається позитивна тенденція щодо створення нових сортів нуту. Селекційну роботу по створенню культиварів розпочато у 2004 році на базі Красноградської дослідної станції Інституту зернового господарства Української академії аграрних наук.

Проте, на сьогодні основним селекційним центром являється Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення Української академії аграрних наук, а також Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення.

Таблиця 2

**Сорти нуту, що внесені до Державного Реєстру сортів рослин,
придатних для поширення в Україні станом на 31.12.2020 р.**

Сорт	Рекомендована зона для вирощування	Напрямок використання	Група стиглості	Якість
Слобожанський	Степ	зерновий	середньостиглий	високопоживний
Тріумф	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	високопоживний
Буджак	Степ	зерновий	середньостиглий	високопоживний
Красень	Степ, Лісостеп	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Одисей	Степ	зерновий	середньостиглий	високопоживний
Скарб	Лісостеп	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Ярина	Лісостеп, Степ	зерновий	середньостиглий	високобілковий
ЄС Алунт	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	середньобілковий
Зодіак	Лісостеп, Степ, Полісся	харчовий	середньостиглий	високопоживний
Овен	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	середньобілковий
Козеріг	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	середньобілковий
Зехавіт	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	середньобілковий
Гоксу	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	середньобілковий
Арас	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	середньобілковий
Родіон	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Достаток	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Степовий велет	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Кіра	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Єва	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Лара	Лісостеп, Степ, Полісся	зерновий	середньостиглий	високобілковий
Бланко	Степ, Лісостеп	зерновий	середньостиглий	високобілковий

Джерело: сформовано на основі власних досліджень.

У таблиці 3 зазначені відомості щодо кількості створених сортів, що внесені до Державного Реєстру сортів рослин оригінаторами впродовж 2004-2020 рр.

Таблиця 3

**Реєстрація сортів нуту, що внесені до Державного Реєстру сортів рослин
оригінаторами за роками**

Сорт	Загальна кількість сортів		Оригінатор, заявник
	2004-2012 рр. 5 сортів	2017-2020 рр. 16 сортів	
Слобожанський	2004	-	Красноградська дослідна станція Інституту зернового господарства Української академії аграрних наук
Тріумф	2005	-	Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення Української академії аграрних наук
Буджак	2008	-	Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення Української академії аграрних наук
Красень	2009	-	Товариство з обмеженою відповідальністю «Насіння Луганщини»
Одисей	2014	-	Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення Української академії аграрних наук
Скарб	-	2017	Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення
Ярина	-	2019	Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення
ЄС Алунт	-	2018	Товариство з обмеженою відповідальністю «Євросем»
Зодіак	-	2019	Товариство з обмеженою відповідальністю «Інститут органічного землеробства»
Овен	-	2019	Товариство з обмеженою відповідальністю «Інститут органічного землеробства»
Козеріг	-	2019	Товариство з обмеженою відповідальністю «Інститут органічного землеробства»
Зехавіт	-	2019	Хазера Сідз ЛТД
Гоксу	-	2019	Товариство з обмеженою відповідальністю «Адонара агро»
Гоксу	-	2019	Товариство з обмеженою відповідальністю «Адонара агро»
Арас	-	2019	Товариство з обмеженою відповідальністю «Адонара агро»
Родіон	-	2019	Заатен Уніон Румунія Срл.
Достаток	-	2020	Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення

продовження табл. 3

Степовий велет	-	2019	Сільськогосподарське підприємство «Укрсоя-21» у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю
Кіра	-	2020	Клузер Брідінг Інтернешнл ГмбХ
Єва	-	2020	Клузер Брідінг Інтернешнл ГмбХ
Лара	-	2020	Клузер Брідінг Інтернешнл ГмбХ
Бланко	-	2020	Товариство з обмеженою відповідальністю Науково-виробнича фірма «Дріада, Лтд»

Джерело: сформовано на основі власних досліджень.

Згідно результатів досліджень встановлено, що представлені сорти нуту не лише вітчизняної селекції, але всі вони є придатними для поширення на території України. Встановлено, що основними факторами, які впливають на величину врожайності, а також показники якості є генетичний потенціал сорту та ґрунтово-кліматичні умови регіону [1-2]. Відтак, агрокліматичні умови регіону досліджень є досить сприятливим для вирощування рослин нуту. Сорти нуту Скарб та Достаток є придатними для створення високопродуктивних посівів в умовах правобережного Лісостепу України [1, 8].

За комплексом основних цінних господарських ознак в умовах регіону досліджень мають вагомні переваги сорти нуту Скарб та Достаток (табл. 4).

Таблиця 4

Загальна характеристика комплексу основних цінних господарських ознак сортів нуту в умовах НДГ «Агрономічне» ВНАУ, 2016-2019 рр.

Сорт	Насіннева продуктивність	Кормова продуктивність	Стійкість до шкочочинних об'єктів	Технологічність
Скарб	+	-	+	+
Достаток	+	-	-	+

Джерело: сформовано на основі власних досліджень.

Досліджувані сорти української селекції відзначаються, насамперед, середньо стиглістю, а також високою зерною продуктивністю та іншими господарсько-придатними ознаками. За порівнянням даних характеристик сортів нуту виявлено, що показники насінневої та кормової продуктивності, співпадають з характеристиками, що були заявлені оригіноматором (Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одержані результати досліджень дають підставу вважати, що для отримання високопродуктивних врожаїв нуту із відповідними показниками якості зерна агроформуванням Правобережного Лісостепу в інтенсивній сортовій технології вирощування рекомендується використання нуту сортів Скарб та Достаток. Впровадження у виробничу практику високопродуктивних сортів нуту дозволить зменшити дефіцит рослинного білка, а також покращити фізико-хімічний і фітосанітарний стани ґрунту.

Список використаної літератури

1. Заболотний Г.М., Мазур В.А., Циганська О.І., Дідур І.М., Циганський В.І., Панцирева Г.В. Агробіологічні основи вирощування сої та шляхи максимальної реалізації її продуктивності: монографія. Вінниця: ВНАУ. 2020. 276 с.
2. Бабич А.О., Побережна А.О. Розміщення, виробництво і використання однорічних зернових бобових культур для збільшення продовольчих і кормових ресурсів. Перша Всеукраїнська конференція проблеми. Вінниця. 1994. С. 165-166.
3. Панцирева Г.В. Вплив технологічних прийомів вирощування на зернову продуктивність зернобобових культур в умовах правобережного Лісостепу України. *Наукові доповіді НУБІП*. 2020. Вип. № 5 (87). С. 1-9.
4. Мазур О.В. Оцінка сортозразків сої за комплексом цінних господарських ознак. *Збірник наукових праць ВНАУ. «Сільське господарство та лісівництво»*. 2019. №. 12. С. 98-115.
5. Bulgakov V., Adamchuk V., Kaletnik G., Arak M., Olt J. Mathematical model of vibration digging up of root crops from soil. *Agronomy Research*. 2014. № 12 (1). P. 41-58.
6. Didur, I., Bakhmat M., Chynchyk O., Pansyreva H., Telekalo N., Tkachuk O. Substantiation of agroecological factors on soybean agrophytocenoses by analysis of variance of the Right-Bank Forest-Steppe in Ukraine. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2020. Vol. 10 (5). P. 54-61.
7. Mazur, V. A., Myalkovsky, R.O., Mazur, K. V., Pansyreva, H. V., Alekseev, O.O. (2019). Influence of the Photosynthetic Productivity and Seed Productivity of White Lupine Plants. *Ukrainian Journal of Ecology*, 9(4), 665-670.
8. Мазур В.А., Дідур І.М., Панцирева Г.В. Обґрунтування адаптивної сортової технології вирощування зернобобових культур в правобережному Лісостепу України. *Збірник наукових праць ВНАУ. «Сільське господарство та лісівництво»*. 2020. №18. С. 5-17.
9. Чоловський Ю.М. Особливості водоспоживання посівами люпину вузьколистого залежно від застосування мінеральних добрив. *Корми і кормовиробництво*. 2010. Вип. 66. С. 146-147.
10. Камінський В.Ф. Значення зернових бобових культур та напрямки їх виробництва. Міжвідомч. тем. наук. зб. Селекція та насінництво. 2005. Вип. 90. С. 14-22.
11. Бабич А.О. Проблеми білка і вирощування зернобобових на корм. 3-є вид., переробл. і допов. Київ, 1993. 429 с.
12. Каталог сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 31.12. 2020 рік (витяг). 2020. С. 155-186.
13. Telekalo N., Mordvaniuk M., Shafar H., Matsera O. Agroecological methods of improving the productivity of niche leguminous crops. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2019. №9(1). 169–175.

14. Palamarchuk V., Krychkovskiy V., Honcharuk I., Telekalo N. The Modeling of the Production Process of High-Starch Corn Hybrids of Different Maturity Groups. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. 10 (1). 584-598.

15. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований). М.: Агропромиздат. 1985. 351 с

Список використаної літератури у транслітерації / References

1. Zabolotnyi H.M., Mazur V.A., Tsyhanska O.I., Didur I.M., Tsyhanskyi V.I., Pansyryeva H.V. (2020). [*Ahrobiolohichni osnovy vyroshchuvannia soi ta shliakhy maksimalnoi realizatsii yii produktyvnosti: monohrafiia Monohrafiia*]. Vinnytsia: VNAU. [In Ukraine].

2. Babych A.O., Poberezhna A.O. (1994). Rozmishchennia, vyrobnytstvo i vykorystannia odnorichnykh zernovykh bobovykh kultur dlia zbilshennia prodovolchykh i kormovykh resursiv [*Placement, production and use of annual grain legumes to increase food and feed resources*]. Persha Vseukrainska konferentsiia problemy. Vinnytsia. [In Ukraine].

3. Pansyryeva H.V. (2020). Vplyv tekhnolohichnykh pryiomiv vyroshchuvannia na zernovu produktyvnist zernobobovykh kultur v umovakh pravoberezhnoho Lisostepu Ukrainy. [*Influence of technological methods of cultivation on grain productivity of legumes in the conditions of the right-bank Forest-steppe of Ukraine*]. *Naukovi dopovidi NUBIP – NUBIP scientific reports*. Issue 5 (87). 1-9. [In Ukraine].

4. Mazur O.V. (2019). Otsinka sortozrazkivsoi za kompleksom tsinnykh hospodarskykh oznak [*Estimation of varieties for a set of valuable economic characteristics*]. *Zbirnyk naukovykh prats VNAU. Silske hospodarstvo ta lisivnytstvo. – Collection of scientific works of VNAU. Agriculture and Forestry*. 12. 98-115 [in Ukrainian].

5. Bulgakov V., Adamchuk V., Kaletnik G., Arak M., Olt J. (2014). [*Mathematical model of vibration digging up of root crops from soil*]. *Agronomy Research*. № 12 (1). P. 41-58. [in Estonia].

6. Didur, I., Bakhmat M., Chynchyk O., Pansyryeva H., Telekalo N., Tkachuk O. (2020). [*Substantiation of agroecological factors on soybean agrophytocenoses by analysis of variance of the Right-Bank Forest-Steppe in Ukraine*]. *Ukrainian Journal of Ecology*. Vol. 10 (5). P. 54-61. [In Ukraine].

7. Mazur, V. A., Myalkovsky, R.O., Mazur, K. V., Pansyryeva, H. V., Alekseev, O.O. (2019). [*Influence of the Photosynthetic Productivity and Seed Productivity of White Lupine Plants*]. *Ukrainian Journal of Ecology*, 9(4), 665-670. [In Ukraine].

8. Mazur V.A., Didur I.M., Pansyryeva H.V. (2020) [*Obgruntuvannia adaptivnoi sortovoi tekhnolohii vyroshchuvannia zernobobovykh kultur v pravoberezhnomu Lisostepu Ukrainy [Substantiation of adaptive varietal technology of growing legumes in the right-bank Forest-Steppe of Ukraine]*]. *Zbirnyk naukovykh prats VNAU. Silske hospodarstvo ta lisivnytstvo. – Collection of scientific works of*

VNAU. *Agriculture and Forestry*. №18. 5-17. [In Ukraine].

9. Cholovskyi Yu.M. (2010). Osoblyvosti vodospozhyvannia posivamy liupynu vuzkolystoho zalezho vid zastosuvannia mineralnykh dobryv [Features of water consumption of crops of lupine branched depending on the application of mineral fertilizers]. *Kormy i kormovyrobnytstvo – Forage and feed production*. Issue. 66. 146- 147 [In Ukraine].

10. Kaminskyi V.F. (2005). Znachennia zernovykh bobovykh kultur ta napriamky yikh vyrobnytstva [The value of grain legumes and the direction of their production]. *Mizhvidomch. tem. nauk. zb. Seleksiia ta nasinnytstvo – Interdepartmental topics. Science. zb. Selection and seed production*. Issue. 90. 14-22 [In Ukraine].

11. Babych A.O. (1993). Problemy bilka i vyroshchuvannia zernobobovykh na korm [Problems of protein and growth of legumes for feed]. 3-ye vyd., pererobl. i dopov. Kyiv. [In Ukraine].

12. Kataloh sortiv roslyn, prydatnykh dlya poshyrennya v Ukrayini na 2020 rik (vytyah) (2020). [Catalog of plant varieties suitable for distribution in Ukraine on 2020 year]. [In Ukraine].

13. Telekalo N., Mordvaniuk M., Shafar H., Matsera O. (2019). [Agroecological methods of improving the productivity of niche leguminous crops]. *Ukrainian Journal of Ecology*. №9 (1). 169–175. [In Ukraine].

14. Palamarchuk V., Krychkovskiy V., Honcharuk I., Telekalo N. (2021). [The Modeling of the Production Process of High-Starch Corn Hybrids of Different Maturity Groups]. *European Journal of Sustainable Development*. 10 (1). 584-598. [In Ukraine].

15. Dospekhov B. A. (1985). Metodyka polevoho opyta (s osnovamy statystycheskoi obrabotky rezultatov yssledovanyi) [Field experiment technique (with the basics of statistical processing of research results)]. [in Russian].

АННОТАЦИЯ

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОРТОВ НУТА ПО КОМПЛЕКСУ ХОЗЯЙСТВЕННО-ЦЕННЫХ ПРИЗНАКОВ В УСЛОВИЯХ ПРАВОБЕРЕЖНОЙ ЛЕСОСТЕПИ УКРАИНЫ

В статье обобщена информация о современном состоянии направлений хозяйственного использования сортов нута, что имеются в Государственном реестре сортов пригодных к распространению на территории нашего государства. Обобщены данные по динамике их внедрения по годам с приведенной характеристикой сортов по комплексу хозяйственно-ценных признаков. Также научно обоснованные результаты анализа сортовых ресурсов и урожайности нута соответственно их агроэкологической пластичности и зерновой продуктивности в условиях изменения климата в зоне правобережной Лесостепи Украины. Установлено, что по состоянию на 2020 год в Государственном реестре сортов растений, пригодных к

распространению в Украине наглядный 21 сорт нута. Определены наиболее перспективные сорта по группе спелости, уровнем продуктивности. Выделено сортимент, что характеризуется стабильной реализацией генетического потенциала в различных пределах варьирования среднесуточных температур воздуха и условий влагообеспеченности. Поэтому, выявлены наиболее перспективные сорта нута Скарб и Достаток. Согласно проведенного анализа отечественной и зарубежной научной литературы, исследованы различные технологические аспекты выращивания нута с целью обеспечения рационального использования природного агропотенциала, что в дальнейшем будет способствовать увеличению посевных площадей данных растений. Актуальность проведенных исследований базируется на задачах прикладного исследования на базе опытных участков Винницкого национального аграрного университета («Разработка методов совершенствования технологии выращивания зернобобовых культур с использованием биоудобрений, бактериальных препаратов, внекорневых подкормок и физиологически активных веществ»).

Ключевые слова: нут, сорт, направление использования, производительность, зона выращивания, изменение климата.

Табл. 4. Лут. 15.

ANNOTATION

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF CHICKPEA VARIETIES BY COMPLEX OF ECONOMIC AND VALUE TRAITS IN THE CONDITIONS OF THE RIGHT BANK FOREST STEPPE OF UKRAINE

The article summarizes the information on the current state of the economic use of chickpea varieties, which are available in the State Register of the varieties suitable for distribution in our country. The data on the dynamics of their implementation by years have been generalized with the given characteristics of the varieties according to the complex of economic-valuable peculiarities. The results of the analysis of varietal resources and yield of chickpeas according to their agroecological plasticity and grain productivity in the conditions of climate change in the zone of the right-bank Forest Steppe of Ukraine have been also scientifically substantiated. It has been determined that as of 2020, there are 21 varieties of chickpeas in the State Register of Plant Varieties Suitable for Distribution in Ukraine. The most promising varieties by maturity group, yield level have been determined. The assortment characterized by stable realization of genetic potential in various limits of variation of average daily air temperatures and conditions of moisture supply is. Therefore, the most promising varieties of chickpeas Skarb and Dostatok have been identified. On the basis of the analysis of domestic and foreign scientific literature, various technological aspects of chickpea cultivation have been studied in order to ensure the rational use of natural agricultural potential, which will further increase the sown area of these plants. The relevance of the research reveals itself in the tasks of applied research on the basis of research sites of

Vinnitsia National Agrarian University («Development of methods for improving the technology of growing legumes using biofertilizers, bacterial preparations, foliar fertilizers and physiologically active substances»).

Key words: Chickpeas, variety, direction of use, productivity, growing area, climate change.

Tabl. 4. Lit. 15.

Інформація про авторів

Мазур Віктор Анатолійович – кандидат сільськогосподарських наук, професор кафедри рослинництва, селекції та біоенергетичних культур, провідний науковий співробітник, ректор Вінницького національного аграрного університету, віце-президент ННБК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум» (21008, вул. Сонячна, 3, e-mail: rector@vsau.org).

Панцирева Ганна Віталіївна – кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри лісового, садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3, e-mail: apantsyрева@ukr.net).

Затолочний Олег Васильович – аспірант 1-го року навчання Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3).

Мазур Віктор Анатольевич – кандидат сільськогосподарських наук, професор кафедри растениеводства, селекции и биоэнергетических культур, ведущий научный сотрудник, ректор Винницкого национального аграрного университета, вице-президент УНПК «Всеукраинский научно-учебный консорциум» (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: rector@vsau.org).

Панцирева Анна Витальевна – кандидат сільськогосподарських наук, старший научный сотрудник, доцент кафедри лесового, садово-паркового хозяйства, садоводства и виноградарства Винницкого национального аграрного университета (21008, г. Винница, ул. Солнечная 3, e-mail: apantsyрева@ukr.net).

Затолочний Олег Васильович – аспірант 1-го года обучения Винницкого национального аграрного университета (21008, г. Винница, ул. Солнечная 3).

Mazur Viktor – Candidate of Agricultural Sciences, Professor of the Department of Plant Growing, Selection and Bioenergetic Cultures, leading researcher, Rector of the Vinnitsia National Agrarian University, Vice-President of ESPC Ukrainian Scientific-Educational Consortium (21008, Vinnitsia, Soniachna Str.3, e-mail: rector@vsau.org).

Pantsyрева Hanna – Candidate of Agricultural Sciences, Senior Research Fellow, Associate Professor of the Department of Landscape Management, Forestry, Horticulture and Viniculture of Vinnitsia National Agrarian University (21008, Vinnitsia, Soniachna Str. 3, e-mail: apantsyрева@ukr.net).

Zatolochnyi Oleh – post-graduate student of Vinnitsia National Agrarian University (21008, Vinnitsia, Soniachna Str. 3).